

BONDSDAG INTERVIEW

Vijftigste bondsdag

Aan het vijftigjarig bestaan van de Bond wordt op de bondsdag bijzondere aandacht besteed in de vorm van een interview door mevrouw Delhaas gehouden met mevrouw L.G.A. Bremmer-Lindeboom uit Enschede, die vijftig jaar geleden aan de oprichting van de Bond meewerkte als lid van het bestuur, en met mevrouw K. Broersma-Pomstra uit Rotterdam, die voor de vijftigste keer de bondsdag mag bezoeken!

Na het interview draagt mevrouw Delhaas een speciaal voor deze vijftigste bondsdag door Coosje van Campen geschreven gedicht voor. Dit gedicht is afgedrukt op p. 146.

Hierna volgt de tekst van het interview.

Mevrouw Bremmer, wat was het unieke om zo direct na de oorlog tot de oprichting van een Vrouwenbond te komen? Wat wilde de Bond toen gaan uitstralen, wat was zijn functie naar de vrouwenverenigingen toe?

Ik onderschat niet wat de commissie die de oprichting van de Bond voorbereidde, ondernam. Het was naar mijn mening niet zozeer *uniek*, als wel *energiek*. Het écht unieke was al in 1918 gebeurd, dus nog tegen het einde van de eerste wereldoorlog. Toen werd de Bond van Meisjesverenigingen op Gereformeerde Grondslag opgericht, en dat onder veel tegenstand, vooral van ouderen. Meisjes, iedere week een avond in vergadering bijeen, niet om te breien of te naaien, maar om te studeren in de Bijbel en de belijdenis, om zich bezig te houden met maatschappelijke vragen in het licht van de Schrift. Waar ging het heen? Gelukkig waren er vooraanstaande gereformeerde mannen die het plan steunden. Het werd een bloeiende Bond, opgericht dertig jaar nadat er een Jongelingsbond was opgericht. Dat is óók veelzeggend.

Uit deze meisjesverenigingen kwamen vrouwenverenigingen voort met eenzelfde doel en grondslag. In 1937 werd toen een Bond van Gereformeerde Vrouwenverenigingen opgericht, die voorlichting wilde geven aan en een band wilde leggen tussen de bestaande of nog op te richten verenigingen. Het baanbrekende werk was dus vóór de tweede wereldoorlog verricht.

De jonge Bond groeide gestaag, maar leed in 1944 een gevoelig verlies door wat toen in de Gereformeerde Kerken gebeurde. Geen enkel bestuurslid van de bestaande Vrouwenbond ging met de Vrijmaking mee. Er was dus ook geen continuïteit. Begin 1946 werd er in de Vrijgemaakte Kerken een Vrouwenbond opgericht met vrijwel gelijk doel en gelijke grondslag als de vorige uit 1937. 67 verenigingen traden toe met in totaal 1600 leden. Een voorlopig bestuur werd gevormd. De notulen van de eerste bestuursvergaderingen tonen voortvarendheid, zakelijkheid en zelfstandigheid. Een voorstel van een vereniging de leden vrije toegang tot de jaarvergadering te geven, werd níet gesteund. Betaald moest er worden! Wel geen f 7,50, maar toch... een kwartje! En waar mogelijk wil men, mede om financiële redenen, samenwerking met de gereformeerde Mannenbond, echter met behoud van strikte zelfstandigheid!

Wat wilde de Vrouwenbond toen gaan uitstralen? Wat was haar functie naar de verenigingen toe? Het was een enthousiaste tijd in menig opzicht, al drukte bij velen de pijn van de breuk. De Bond trad niet naar buiten, maar verrichtte opbouwwerk naar de verenigingen toe en deed daartoe gericht propagandawerk. Zo werd er stimulerend en enthousiasmerend gewerkt binnen de eigen kerken. Ik meen dat de Bond zijn taak in dat opzicht met toewijding en warmte heeft vervuld.

Een suggestie, na de oprichting van de Christelijke Gereformeerde Vrouwenbond, om op onze bondsdagen afgevaardigden van die Bond uit te nodigen, kreeg geen voet aan de grond. "We zijn nog niet één", reageerde iemand, maar bij eenwording zou er niets meer af te vaardigen zijn! Het is bijzonder fijn vandaag onze Christelijke Gereformeerde zusters hier te ontmoeten. Laten we hopen en bidden om verdere toenadering! Aan de basis kunnen we meewerken.

Hoewel in de bezettingstijd vrouwen zich op allerlei fronten hadden geweerd, bleef hun rol na de bevrijding bescheiden. Een klein voorbeeld: toen wij in 1958 in Enschede kwamen, waren daar al gereformeerde scholen. Daar gingen onze kinderen heen. Ik las de statuten en het reglement door, en zei tegen mijn man: "Nu moet je toch eens horen! Aan elke school bestaat een oudercommissie, maar daar kunnen alleen maar *vaders* in worden benoemd!" Waren móeders dan geen ouders? De bewuste beperking heeft niet lang meer bestaan en zie nu vandaag eens. Hoeveel vrouwen zetten zich niet in, niet alleen in oudercommissies, ook in schoolbesturen, maatschappelijke en politieke organisaties. Ze zijn er niet meer weg te denken!

Een ánder voorbeeld nog. Toen in 1963 ons vaderland vierde dat Nederland 150 jaar koninkrijk mocht zijn, opperde het Nederlandse Vrouwencomité een plan waar heel de Nederlandse vrouwenwereld in al haar schakeringen bij betrokken kon zijn. Aan de bestaande vrouwenbonden, 34 in getal, werd gevraagd doel en geschiedenis vanaf 1945 te beschrijven.

Het geheel zou in een map worden verspreid. Ook onze Bond bereikte dat verzoek. Maar daar konden wij toch niet aan meedoen, was het vrijwel algemene oordeel. Waarom eigenlijk niet? Waren *wij* geen deel van de Nederlandse natie? Konden *wij* niet voor de dag komen met onze 270 verenigingen en bijna 6000 leden toen? En hadden wij niet een respectabel doel? Was er reden ons bij deze nationale vrouwenmanifestatie schuil te houden? Gelukkig, tenslotte deden we mee en ons aandeel staat in de historische map, anderhalve pagina groot, met daarboven die prachtige kop, die vroeger ons blad sierde: een opengeslagen Bijbel en daarboven in sierlijke letters 'Rondom het Woord'! Op de grote bijeenkomst in 1964 in Utrecht, waar ook koningin Juliana aanwezig was, gaven wij gelukkig mee acte de présence!

Mevrouw Broersma, hoe kijkt u vanuit uw verenigingservaring aan tegen de Bond en bondsdagen? Kunnen we ook spreken van bezig zijn binnen het kader van de gemeenschap der heiligen?

Mevrouw Bremmer heeft al opgemerkt hoe en waarom de Bond ontstond en functioneert. Je zou het bijna vergeten! Goed dat we 't weer eens hoorden! Alleen, we hadden ook concurrentie van de Christen Vrouwenbond - dat is ze vergeten! - waar velen onder ons ook lid van waren. Voor mij, als gewoon lid, die al enkele jaren meeloopt, is er vanzelf veel veranderd in het verenigingsleven. Ook de Bond ontkwam daar niet aan. Verscheidenheid was er van bestuursleden, speciaal de diverse presidentes, die allen hun eigen inbreng hadden en op hun zittingsperiode een eigen stempel drukten. Zo kwam ieder lid aan haar trekken.

Dat de Bond met haar tijd meeging, ontdekte ik bij het snuffelen in oude bondsdagprogramma's. Zo bijvoorbeeld van de vooravond Groningen '56: 'Attentie! Er wordt staande en ritmisch gezongen. Opstaan bij de inzet van het voorspel. De korte noten zijn dik gedrukt.' Dingen die nu als heel normaal gebeuren. Ik verheug me al op de CD straks!

Mevrouw Bremmer, het opvallende van de Vrouwenbond is, dat hij altijd zo'n kracht had in een omgeving waar andere bonden zoveel moeite kregen, de Meisjesbond, de Mannenbond en de Jongelingsbond. Hoe denkt u hierover?

Uw volgende vraag is wel moeilijk. Ja, de Vrouwenbond had kracht! Misschien kwam dat doordat het bestuur gevormd werd door behoorlijk zelfstandige vrouwen. Dat blijkt wel uit de notulen. Natuurlijk kon er wel eens elders een advies worden ingewonnen, maar men was in staat zelf een koers uit te stippelen. Er werd niet aangeleund tegen adviseurs van buitenaf. En wat heel belangrijk was, er was géén groepsvorming. Sprekers werden niet geselecteerd en gewogen. De verenigingen konden hun voorkeur uitspreken en het bestuur koos gewoon goede sprekers, net als vandaag!

Over moeite in andere bonden moet ik maar niet veel zeggen. Ik ben in die materie onvoldoende thuis. Dat laat ik liever rusten.

Mevrouw Broersma, vond u dat er een afstand was tussen de Bond en de verenigingen?

Werd in de begin- en de tussenperiode ook veel het vormen en onderhouden van kringen gestimuleerd, deze activiteiten zijn totaal weggeëbd, helaas.

Afstand tussen Bond en verenigingen? Ik noemde al het wegvallen van de kringen. Er ontbreekt nu wel een goede schakel. Bij veel verenigingen was er geen behoefte meer om die avonden te bezoeken. Misschien ook door het gemeente-zijn op zich, minder belangstelling, vergadermoeheid? Het bezoeken van elkaars verenigingen was toch leerzaam!? In elke keuken werd anders gekookt, waar je toch ook vaak wat van meenam.

De vergadertechniek op de laatste huishoudelijke vergaderingen moet ons leren hoe we het thuis op de verenigingen kunnen doen. Ik denk dat het niet overal aanslaat. Ik kan niet zeggen dat door de uitgave van het blad WEGWIJS de Bond zich dichterbij geplaatst heeft. Het doet me meer denken, met alle respect, aan Petah-ja. Rondom het Woord had dat wèl, was niet zo afstandelijk, een echt vrouwenblad, vooral de laatste jaren was het zeer goed!

Wat is, mevrouw Bremmer, uw boodschap voor de jongere generatie in deze tijd? We willen toch ook allemaal onze fakkels overdragen aan de jongeren. Heeft u hun nog speciaal iets mee te geven?

Ja, nu komt u met heel moeilijke vragen. Daar is niet in een handomdraai antwoord op te geven. In de halve eeuw die onze Bond bestaat, heeft er een cultuuromslag plaats gehad, zó snel en zó vèrstrekkend, als zelden voorkomt in de geschiedenis. In het midden van de jaren zestig zette die kentering in een stroomversnelling door en nog is het einde niet in zicht. Tal van factoren werkten mee. Ik noem enkele. Wetenschap en techniek vorderden snel en zetten ons steeds voor de vraag: mag alles wat kan? De secularisatie is een belangrijk punt. Er is een veel grotere openheid gekomen ten aanzien van zaken waarop vroeger een taboe lag, ook ten aanzien van verkeerde zaken. Meisjes krijgen veel meer ontwikkeling. Die moet produktief gemaakt, ook in hun huwelijk. De moderne huishoudelijke apparatuur geeft haar veel meer bewegingsvrijheid. Economische zelfstandigheid is voor velen een wenkend ideaal. Daar wordt flink op ingespeeld.

Het is goed hier te onderscheiden. Dank zij de tweede feministische golf werden de vrouwen wakker. Velen voelden zich

achtergesteld bij de mannen. Zij werkten niet alleen aan ontplooiing, maar eisten invloed en macht. Zij sloegen dóór. Hun optreden werkte bij het positief-christelijke volksdeel averechts. Dat wilde daarom de christenvrouwen pas-op-de-plaats laten maken. Maar dan moet er bij ons een rood lichtje gaan branden. Reactie op uitwassen mag nooit onze houding bepalen! Dan zou uiteindelijk de wereld bij ons de toon aangeven en niet de Schrift. Schóól er niet een kern van waarheid in de felle kritiek van niet-christelijke zijde? Wérd de vrouw in het huwelijk niet vaak te kort gehouden? Wás de ruimte die de vrouw en de vrouwelijke visie op zaken in staat en maatschappij kreeg, niet veel te beperkt? En dat, terwijl de politiek zich juist veel meer met haar begon te bemoeien!

Hoewel, de Bond dacht in de achterliggende jaren heus niet alleen aan zichzelf in het verenigingswerk. Toen begin jaren '60 in het nieuwe kindertehuis van de Driehoek in Ede een keuken nodig was, bracht de Bond daarvoor f 20,000,- bijeen! En de Koreaanse ds. Chah, die in Kampen had gestudeerd maar zich geen bibliotheek kon aanschaffen, reisde af naar Korea welvoorzien van middelen voor een bibliotheek dankzij onze Bond! Dit even terzijde.

Uit het hoofdartikel van de bondspresidente, mevrouw Van Dijk, in het aprilnummer van WEGWIJS blijkt wel dat zelfontplooiing op zich niet verwerpelijk is. Er moet de bewuste wil zijn de van God geschonken gaven te ontplooien al naar de situatie en de mogelijkheden in groter en kleiner verband. Dan draagt die zelfontplooiing ook vrucht in groter verband. Macht is niet het voornaamste, maar voor een christenvrouw, in of buiten het huwelijk, roeping en verantwoordelijkheidsbesef. Een andere taakverdeling heeft zich in onze samenleving al aangediend, vooral in de hogere functies. Het zou een billijke zaak zijn, als bij sollicitaties de bekwaamheid, niet de sekse de doorslag gaf. In huwelijk en gezin vindt men al vaak een andere rolverdeling en dat is heel goed, mits de motieven zuiver zijn. En dat komt alle gezinsleden alleen maar ten goede.

In onze sterk veranderde samenleving blijft het bondswerk van grote waarde, al kunnen er ook andere wegen en andere prioriteiten zijn. Dat blijft ieders eigen verantwoordelijkheid. De Bond stimuleert ons tot schriftstudie, de Schrift leert ons dat wij wel in de wereld, maar niet van de wereld zijn. Wij moeten dus verantwoordelijkheid aankweken voor de kerk, maar ook voor de maatschappij, voor de wereld. We kunnen zo mogelijk een stimulans ook voor de jongere leden zijn om al naar gelang hun gaven taken en functies in de samenleving op zich te nemen. Daarbij moeten we altijd onze eigen identiteit bewaren. Dat eigene moeten we zorgvuldig behoeden. Onze verantwoordelijkheid reikt verder: ook buiten onze eigen kerkelijke kring zijn we als vrouwen verantwoordelijk, is onze visie van belang en in allerlei sectoren van de samenleving kunnen we taken op ons nemen. Dat laatste is in onze kringen misschien te lang te weinig als mogelijkheid benut. Moge ook in de komende tijd de Bond met evenveel enthousiasme zich blijven scharen Rondom het Woord, net als in de afgelopen halve eeuw!

Mevrouw Broersma, hoe kijkt u tegen al die bondsdagen aan na al die jaren? En heeft u nog iets te zeggen aan de jongere generatie?

En dan de bondsdagen, 't is maar hoe je 't bekijkt. Voor mij persoonlijk zijn ze onontbeerlijk, omdat er sterke stimulans van uitgaat voor het verdere verenigingswerk en je persoonlijk geloofsleven. Bij het jaarlijks zien van zoveel dames, ouderen en toch steeds weer veel jongeren, die samen zingen en samen bidden. Dat onze God door de werking van zijn Geest dit steeds weer in ons werkt! Dan is het leven ons een feest! Ook de gezelligheid van het zien van oude bekenden mag best genoemd worden. Kijk eens de zaal in, wat een rijkdom! Die stralende dames, daar gaat toch wat van uit! Minder in aantal? Ach, kom, we gaan met Gods hulp verder. Hij verlaat nooit wat zijn hand begon. Daar beleef je dan de gemeenschap der heiligen, waar ieder zijn gaven tot nut en heil van de ander gewillig en met vreugde gebruikt.

Als we terugzien op de afgelopen vijftig jaar, dan kan er niet anders dan dankbaarheid zijn aan onze God en Vader die zijn hand in heel dit gebeuren heeft. Van onszelf hadden we er niets van terechtgebracht. En het is ons niet bij de handen afgebroken. Naar onze taak, onze opdracht: *saam verbonden rond het Woord* gaan we samen verder naar zijn Rijk in heerlijkheid, omdat Christus ons de weg heeft bereid. Dan staan we sterk, dan vertrouwen we Hem ons leven, Die zijn leven wilde geven.

'Om die reden buig ik mijn knieën voor de Vader, naar Wie alle geslacht in de hemelen en op de aarde genoemd wordt, opdat Hij u geve, naar de rijkdom van zijn heerlijkheid, met kracht gesterkt te worden door zijn Geest in de inwendige mens, opdat Christus door het geloof in uw harten woning make. Geworteld en gegrond in de liefde zult gij dan, samen met alle heiligen, in staat zijn te vatten, hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods' (Efeziërs 3:14-19).